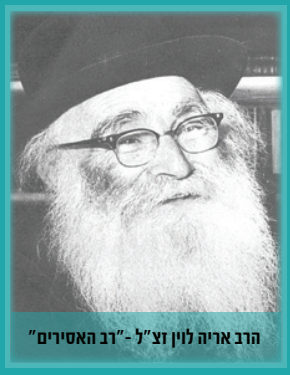
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

| מצורף סדר סימני החג | פרשת נצבים כ"ח תשרי תשע"ח גליון מספר 89

דרך חיים

אמר רבי לוי: גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, שנאמר: שובה ישראל עד ה' אלוקיך (יומא פו.). הקשה זקני המהרש"א (שם), מדוע הביא רבי לוי ראיה לדבריו ממרחק לחמו, ולא מהפסוק המפורש בתורה "ושבת עד ה' אלוקיך"?

ענה על כך הרבי מבעלז, רבי יששכר דב רוקח זי"ע, בהקדים מה שאמר הרבי מאפטא זי"ע, שהצדיק עושה תשובה גם על מצוותיו, שמא לא כיוון בהם כראוי, לא היו די בפנימיות הלב ביראה ואהבה. לכן הביא רבי לוי ראיה מהנביא הושע שאמר, שובה ישראל עד ה' אלוקיך, 'כי כשלת בעוונך', ישנה תשובה על עוון וכשלון. אולם התורה שמבארת את גודל התשובה שמגעת עד כסא הכבוד, אמרה דבריה על החוזר בתשובה גם על המצוות שעשה...

וזה מה שתרגם התרגום יונתן בן עוזיאל; טוביכון דצדיקיא מרי תתובא - הצדיקים הטובים הם אדוני התשובה.

וכך יתבאר הפסוק: "ושבת.. אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך", הוה אומר שחטאו הוא בכך שלא עבד את הבורא בכל לבו ובכל נפשו, וכעת שב בתשובה ויעבוד את בוראו בכל לב ונפש.

מסופר, שכשבאו תלמידי הגר"א להתיישב בארץ ישראל, הים זעף וכמעט שחישבה האוניה להישבר. ניגש רבם הגה"ק רבי ישראל משקלוב זצ"ל וביקש מכולם לערוך חשבון נפש בשל מי הסער הזה.

ניגש בבכי רב אחד מן התלמידים וביקש להתוודות על חטא גדול שחטא בימי נעוריו... "הורי גרו בצמידות לבית רבינו הגר"א וקיר חוצץ ביניהם, אבי ז"ל שאהבת תורת הגר"א הייתה על לבו, קדח חור בקיר והיה מאזין דרכו יומם ולילה לקול לימוד רבינו זי"ע, עד כדי כך שלא הלך לעבוד ולפרנס, ובבית אין כל, עשרה ילדים שאלו ללחם ואין... כשראיתי את כאבה הגדול של אמי שאין ביכולתה להעניק לנו מזון בסיסי, ואת אבי אינה רוצה לבטל מלימודו שיקרתי... אמרתי לאמי שהתחילו להעניק ארוחת צהרים לילדי התלמוד תורה ולי כבר אין צורך לדאוג, כך ידעתי שילד אחד פחות מכביד על אמי... ובבכי ללא מעצורים חתם את דבריו, בוודאי שבשלי בא הסער ומאיים להטביע את כולנו...". כשעיני כולם בוכיות ניגש רבי ישראל זצ"ל וזעק:'בורא עולם אומרים אנו בסליחות "פנה אל התלאות ואל לחטאות", כאן בורא עולם פנה אל החטאות, אלו החטאים של ילדיך'! ונח הים מיד מזעפו.

....

"זוחלים ורעדים מיום בואך" (סליחות)

כולנו עומדים חרדים ומרוגשים מיום הזכרון - ראש השנה, כי יבוא כל בשר להיפקד, מי לא נפקד כיום הזה...

מה היא הדרך הנכונה לבוא בשערי היום, האם בפחד חרדה ודאגה, המביאים בכנפיהם עצב

המשך בעמוד הבא

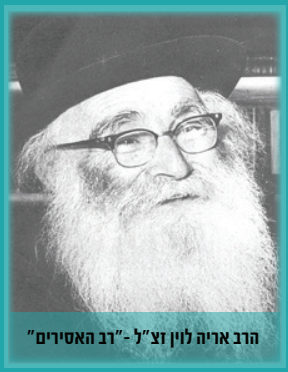
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

דרך חיים

ומרירות, או שמא בשמחה ואורה? באם נעצב אל לבנו, הרי אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, באם נשמח ונעלוז, יש בכך הבעת חוסר מפחד יום הדין הגדול. ביום ראש השנה אומר הנביא לישראל, השרויים בפחד ועצב מסאת עוונותיהם הגדולה; "ועתה אל תעצבו, כי חדות ה' מעוזכם, אכלו משמנים ושתו ממתקים...".

"כי חדות ה' מעוזכם"- וכי לא היה ראוי להוכיח בשבט פשעם, שמא יחזרו בתשובה?! והרי עומדים הם בפחד ועצב מידיעת דרכם, קל להוכיחם שיחזרו מדרכם השובבה; "שובו בנים שובבים ארפא משובתם".

וידועים דברי הירושלמי, ששונים אנו מאומות העולם שמתעטפים שחורים ועומדים בפחד מול השופט והמשפט ואנו בשמחה לובשים לבנים ויודעים שנוצחים בדין. וכי זו היא הדרך לעמוד מול משפט, כי המשפט לאלוקים? היכן החרדה והדאגה, וכי זו לא תתפרש כזלזול ואי לקיחת אחריות על המעשים? ועוד שמברכים בשמחה "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה", והרי זמן זה הינו משפט?

אלא, שמהותו של ראש השנה אינו דין לפי מעשים, והרי כמה רשעים שזכו לשנות חיים וצדיקים שמתו בקיצור ימים. מהות ראש השנה היא הבטה כללית של הבורא על כלל הבריאה, ובחינה מחודשת האם כל פרט נצרך למחשבה האלוקית של קיום העולם בשנה הבאה.

ובכל שנה בראש השנה מתחדש העולם כמו במעשה בראשית, לכן גם המלאכים פוחדים שמא אינם נצרכים יותר, אף שלפי מעשיהם הינם צדיקים, אך לא יצדקו בדין, והמשפט הינו על מי שיש בו בחירה לצד מי שאין בו בחירה, וכל בריות לאין תכלית בו ייפקדו.

ואם כן איך נזכה בדין? והרי אין כלל קשר למעשים אם יוטבו או חלילה להפיך, והמשפט עמוק שאין ביכולת האנושית להבינו. מבאר רבינו הרמח"ל [רבי משה חיים לוצאטו] זי"ע שאברהם אבינו באומרו להקב"ה "הנני" מסר עצמו לשריפה וסקילה על כבודו יתברך מרוב אהבתו העצומה, אהבה שהתחדשה מדי רגע ברגע עד כלות הנפש, וכמו שמעיד עליו הפסוק "אברהם אוהבי". וזו דרישה על כל אחד מאתנו, לומר ביום של המלכה זו, אחת בשנה, להריע ולהכריז קבל עולם ומלואו, וידע כל פעול כי אתה פעלתו, 'והנני לך בוראי יוצרי קוני', ובכך, בוודאי שיצטרך לבריאה החדשה המתחדשת מדי שנה ביום גדול זה, כי 'הנני לכל מה שיצווני בוראי', ואף אם הושלם תפקידי, מוכן ומזומן אנכי לתפקיד חדש לאבי שבשמים.

יהי רצון שנשיב לבנו לאבינו שבשמים, ונכתב ונחתם לחיים טובים ולשלום מתוך שמחה וכל חותמי ברכה.

בברכת כתיבה וחתימה טובה

בהוקרה ואהבה

שלכם

חיים אידלס

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

בדרכו של ר' אריה

כל ימיו שימש הגאון הצדיק רבי אריה לוין כשליח ציבור בימים הנוראים. שנים רבות עבר לפני התיבה בבית הכנסת "זהרי חמה". והנה באחת השנים הפסיק להתפלל שם, מה גרם לו לעזוב את מקומו הקבוע?

באותה שנה הגיע לירושלים יהודי מחו"ל וביקש מאד להתמנות לבעל התפילה בבית הכנסת. רבי אריה תמה מה לעשות - האם יוותר על תפקידו זה, אשר נאמרו עליו מעלות רבות בספרים הקדושים ובדברי הפוסקים.

ניגש ליטול עצה מבעל ה"לשם". וכה היתה תשובתו של אותו צדיק קדוש: "עוגמת נפש לפני יום הדין סגולתה רבה, ועל כן ראוי שתוותר! ברם, אם נגזר עליך להיות שליח ציבור - יזדמן לך הדבר במקום אחר".

והנה באורח פלא, באותו חודש אלול עלתה ישיבת סלבודקה ארצה וקבעה משכנה בעיר חברון. רבי אריה נתבקש על ידי ראשי הישיבה לעבור לפני התיבה בימים הנוראים!

(בית אמי)

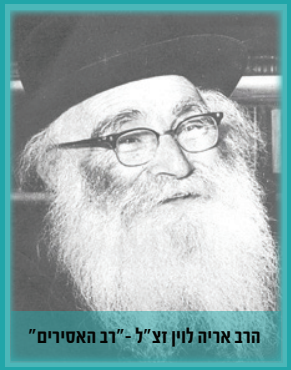
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

ערב ראש השנה יחול ביום ראשון. ביום זה בני אשכנז מאריכים בסליחות באופן מיוחד כמודפס בסידורים, ובני ספרד ממשיכים בנוסח הרגיל. אין אומרים תחנון ונפילת אפיים בתפילת שחרית ומנחה ביום זה, אמנם אם אומר את הסליחות של ערב ראש השנה לאחר עלות השחר אומר את התחנון ונפילת אפיים, משום שהם חלק מנוסח הסליחות.

מנהג קדום לצום בערב ראש השנה, ואין צורך לקבל על עצמו את הצום ביום שלפני. מנהג זה נפסק להלכה ולכן נכון מאד להקפיד בו. אמנם יש לאכול קודם כניסת ראש השנה, שלא לנהוג כחוקות הגויים אשר צמים בערבי חגיהם. לגבי שעת סיום הצום ישנם מנהגים שונים; יש שנהגו לסיימו בפלג המנחה (17:34), יש שאכלו אחר תפילת המנחה (ניתן להתפלל משעה 13:07), אך כיום רוב הציבור נוהגים לאכול כבר מאחר חצות היום (12:36). בימינו שהציבור נחלש מקילים רבים לפטור עצמם מלצום ע"י סיום מסכת.

המנהג להתיר נדרים בערב ראש השנה, כשמנהג בגדד להתיר כבר מראש חודש אלול, ויש המתירים דווקא בערב יום הכיפורים. בהתרת נדרים חייבים הבנים והבנות רק מאחר גיל מצוות. המתירים יהיו אחר גיל בר-מצוה, אף בלא חתימת זקן. המתירים יכולים להיות קרובים אחד של השני או של המתיר. מי שיכול להתיר בפני עשרה- מה טוב. באם ניתן ראוי להשתדל שיתיר לו אדם שכבר עשו התרה לנדריו. אין נכון להתיר בבת אחת לכמה אנשים, משום ששני קולות יחד לא נשמעים, ולכן נתיר נדרים לכל אחד לחוד. גם נשים צריכות לעשות התרת נדרים, אך מטעמי צניעות נוהגים באחת משתי האפשרויות: א) האשה תעשה את בעלה שליח שיתיר עבורה את הנדרים, והבעל יגיד בסוף הנוסח "וכן לאשתי", והמשיבים יענו: "הכל מותרים לכם הכל מחולים לכם...". ב) האשה תבוא לבית הכנסת בליל יום כיפור ובאמירת "כל נדרי" תכוון בכל מילה ותאמר כל מילה בפה בלי להפריע לאחרים (כשיש להבין מה תוכן האמירה).

מנהג רווח בישראל להשתטח בערב ראש השנה על קברי אבות וקברי צדיקים. קודם העלייה

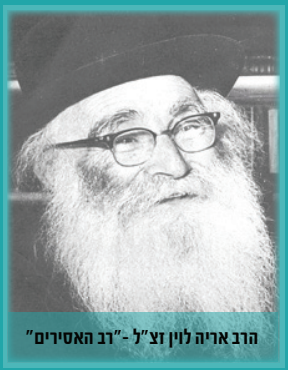
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

לקבר יש לתת צדקה ולהדליק נר לעילוי נשמת הנפטר קודם התפילה על הקבר, ובעזיבתו יש לומר "יהי רצון שתהא מנוחתו כבוד וזכותו תעמוד לי". ביציאה מבית הקברות מקפידים ליטול ידיים שלוש פעמים לסירוגין ואין מנגבים את הידיים, כבכל כניסה לבית הקברות.

הגברים טובלים בערב ראש השנה לטהרתם. נכון לטבול אחר שעה חמישית (11:32). אדם שמתקשה לטבול במקווה יכול לעמוד תחת זרם מים בינוני למשך כ-13 דקות או לטבול בבריכה ועולה לו כטבילה (בשונה מטבילת נשים). נכון להסתפר, להתגלח ולדאוג שיהיו לו בגדים מכובסים לכבוד החג הקדוש.

הנשים מדליקות נרות בברכת "להדליק נר של יום טוב". יש המברכות גם "שהחיינו" ויש המכוונות לצאת בברכת הבעל בקידוש. אמנם הנוהגות לברך בעצמן לא יענו "אמן" אחר ברכת הבעל, משום שמפסיקות בין ברכת הקידוש לשתייה.

לאחר הקידוש נהגו ישראל לאכול 'סימנים' לסימן טוב לשנה החדשה. יש שאכלו קודם נטילת ידיים, ויש שאכלו אחר ברכת 'המוציא'. הנוהג לאכלם קודם נטילת ידיים ויודע שלא יאכל מהם בתוך הסעודה- יברך ברכה אחרונה אחר אכילתם, ואם שכח לברך ברכה אחרונה קודם אכילת החלה יברך בתוך הסעודה. אומרים על כל אחד מן המאכלים 'יהי רצון' המתאים לענייננו. יש שאמרוהו קודם הברכה (על הסימנים שעליהם מברך), ויש שנהגו לאמרו לאחר שבלע מהם מעט, ולמנהג חב"ד אומרים את ה'יהי רצון' בין הברכה לאכילה.

סדר הברכות על הסימנים; ראשית נברך על התמר "בורא פרי העץ", משום שבשבעת המינים הוא הכי קרוב למילה 'ארץ' שבפסוק "ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש".

בברכה על התמר אנו נפטור את שאר פירות העץ שנאכל. לאחר מכן נברך "שהחיינו" על הרימון (אם לא אכל באותה השנה), כאשר ניתן לפטרו מברכה זו אם נכוון עליו בשעת ברכת "שהחיינו" שבקידוש או שהיה מונח על השלחן בשעת הקידוש. יש שבירכו "בורא פרי העץ"

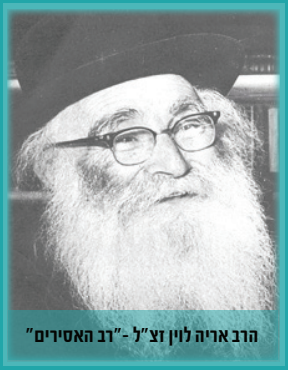

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

דווקא על התפוח בדבש, הנוהגים כן שמים בתחילה את התפוח בדבש לבדו על השולחן ורק לאחר מכן מביאים לשולחן את הפירות שמשבעת המינים. את ברכת "בורא פרי האדמה" נאמר דווקא על ירקות שלא באים מחמת הסעודה (כגון הקרא), ויש שכתבו שכל דבר שבמהלך השנה לא נהוג לאכלו נחשב כדבר שלא בא מחמת הסעודה.

יש מאכלים שנהגו שלא לאכלם כלל בראש השנה; מאכלים מרים וחמוצים (ככבישה ולימון), אגוז (בגימטריא קרוב למילה חטא ומפריע בפה בשעת התפילה), קטניות, שום, ענבים חמוצים (שרומזים ל"ענבי רוש". והיו שהקפידו כן דווקא בענבים שחורים אך לא בירוקים). כאשר מאכלים אלו ניתנים בתוך מאכל באופן שאינם ניכרים לעצמם- מותר לאכלם בראש השנה.

נהגו ישראל לטבול אחר ברכת 'המוציא' את החלה בדבש; יש שנהגו לטבול בדבש בלבד, יש שטבלו חציה בדבש וחציה במלח ויש שנהגו לטבול ב' פרוסות- אחת בדבש והשנייה במלח. רבים נהגו לעשות דווקא חלה עגולה לכבוד יום קדוש זה ולסמל בכך את חיתומה של השנה הקודמת ותחילת השנה החדשה.

ביום הראשון של ראש השנה מקפידים שלא לישון מעלות השחר (5:08), או עכ"פ משעת הנץ החמה (6:19), ובזה יש סימן שמזלנו לא יישן במהלך השנה הנכנסת. מאחר חצות היום (12:36) מותר לישון.

בבתי כנסת רבים עושים קידוש קודם התקיעות, אדם בריא לא יאכל וישתה כלל קודם התקיעות, כדין כל מצוה מן התורה שאין לאכול לפני עשייתה. אדם שאין ביכולתו להמתין עד אחר תפילת מוסף וזקוק לשתייה, ישתה משקה חם או קר לא משכר ללא קידוש. אדם חלוש מעט שזקוק לפחות מ'כזית' מאכל (27.5 גר' או כנפח של קופסת גפרורים)- ייצא ידי חובת קידוש מקידוש שעושים לחולה. אדם חלוש יותר שזקוק ליותר מ'כזית' אך פחות מ'כביצה' מאכל (57 גר')- ישמע קידוש שנעשה עבורו ויאכל כך כדי שיעשה סעודה במקום הקידוש.

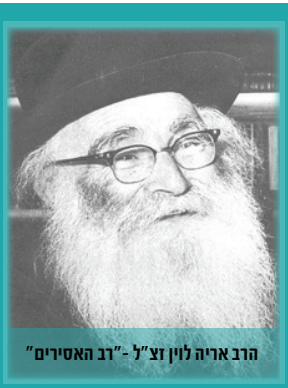
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

ועדיף שיקום מוקדם וישמע תקיעות קודם התפילה ורק לאחר מכן יעשה קידוש ויאכל כפי שזקוק. אשה הרה או מניקה יכולה להקל לשמוע או לעשות קידוש קודם התקיעות ותאכל כפי רצונה.

יש לכוון לצאת ידי חובה בברכות הבעל תוקע. מאחר הברכות ועד התקיעה האחרונה שאחר תפילת מוסף אין להפסיק בדיבור כלל. נשות ישראל קיבלו על עצמן חיוב שמיעת קול שופר, ובכלל חיובן שמיעת שלושים תקיעות בלבד. אשה שרוצה לחדול ממנהגה זה צריכה ללכת לרב ולהתיר את נדרה.

במהלך תפילת מוסף נוהגים להשתחוות על גבי הרצפה בשעת אמירת 'עלינו לשבח'. אמנם יש להפסיק בדבר בינו ובין הרצפה. ולהפסק זה מועיל שטיח בית הכנסת, וכן טליתו של האדם.

לאחר סעודת החג נהגו ישראל את מנהג ה'תשליך'. הולכים למקור מים ואומרים את הנוסח כמודפס בסידורים, ויש שנהגו לאמרו בביתם למול ברז המים. בשעה שאומרים "ותשליך במצולות ים" נוהגים לנער הבגד, ויש שניערו את הציצית, כאשר העיקר לכוון שמעתה יהיו בגדיו נקיים מכל רבב חטא. יש שנהגו שנשים אינן הולכות לומר את ה'תשליך', ויש שנהגו שהולכות לומר אך בנפרד מן הגברים שלא להביא לערבוביה ביום קדוש זה.

אין מכינים את צרכי הסעודה מהיום הראשון של ראש השנה לליל היום השני (בכלל זה: עריכת השלחן, הכנת מאכלים ונתינתם על גבי פלטת השבת), לכן יש להמתין עד אחר צאת הכוכבים (19:15). הכנות קלות- כהוצאת מאכלים מהמקפיא, וכן דברים שיש בהם הנאה כבר בשעת עשייתם- כגון ניקוי הבית ושטיפת הכלים- מותרים מבעוד יום. לא מדליקים נרות ביום הראשון עבור היום השני, אלא רק מאחר צאת הכוכבים. יש לזכור שקיים איסור הבערה גם בחג, ולכן יש להקפיד להשאיר בערב החג 'נר נשמה' על מנת להעביר ממנו אש לשם הדלקת נרות החג השני. כן יש לזכור שקיים ביום טוב איסור כיבוי ולכן לא תכבה האשה את

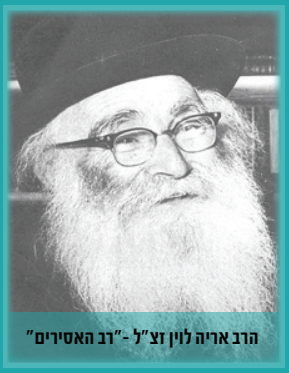
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

הגפרור שבעזרתו מדליקה את הנרות, אלא תניחו בכלי כך שיכבה לבד.

בשעת הדלקת הנרות יש ספק אם תאמר האשה "שהחיינו", משום שיתכן והיום השני של ראש השנה הוא חג אחד עם היום הראשון. לכן יש שלבשו בגד חדש על מנת שיוכלו לברך "שהחיינו" ולכוון על הבגד, לחילופין תצאנה הנשים בברכת "שהחיינו" שיברך הבעל בקידוש. אמנם גם לגבי הבעל קיים ספק זה אם יכול לומר "שהחיינו" בשעת הקידוש, לכן העצה היא שילבש בגד חדש או שישימו פרי חדש על גבי השלחן ויכוונו בברכת הקידוש לצאת ידי חובת הברכה על הפרי. יש שנהגו במנהג הסימנים גם בלילה השני של ראש השנה, ויש שנהגו כן בלילה הראשון בלבד.

בצאת החג עושים הבדלה על יין בלבד, כדין כל יום טוב, שברכת "בורא מאורי האש" נתקנה רק בצאת השבת בעת שנוצרה ועל הבשמים מברכים דווקא במוצאי שבת עקב יציאת הנשמה היתירה.

ביום רביעי יחול צום גדליה, שהוא אחד מארבע הצומות שנתקנו על החורבן והגלות. תחילת הצום בשעת עלות השחר (4:49) וסיומו בשעת צאת הכוכבים (19:12). ביום זה מוסיפים האשכנזים בשעת אמירת הסליחות וקוראים בתורה כדין שאר הצומות. צום זה הוא מהצומות הקלים ולכן פטורים ממנו חולים, נשים הרות, יולדות ומניקות. ככל הצומות עיקרו של הצום לשוב בתשובה על עוונותינו, ובמיוחד על חטא לשון הרע אשר גר להריגתו של גדליה בן אחיקם ולגלות ישראל מארצם.

ימים אלו שבין ראש השנה ויום הכיפורים נקראים 'עשרת ימי תשובה', והינם ימים מיוחדים לתשובה "קראוהו בהיותו קרוב". בתפילת שחרית מוסיפים אחר ישתבח את קריאת פרק התהלים "שיר המעלות ממעקים קראתיך ה'" בשעה שארון הקודש פתוח. לאחר סיומו אומרים חצי קדיש וברכו. בתפילת הלחש מוסיפים הוספות כנדפס בסידורים. אדם שסיים את ברכת 'אתה קדוש' ולא חתם 'המלך הקדוש' אלא 'האל הקדוש' כבשאר ימות השנה-

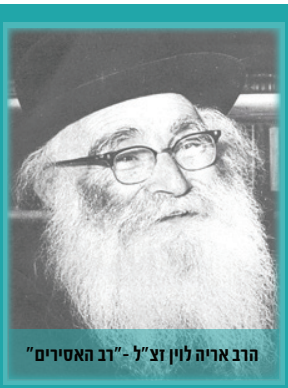
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

חוזר לראש התפילה, אלא אם תיקן תוך כדי דיבור (עד משך זמן של אמירת "שלום עליך רבי"). לעומת זאת, אדם שחתם 'מלך אוהב צדקה ומשפט' במקום 'המלך המשפט' אינו חוזר משום שהזכיר את המילה מלך, ואם נמצא בשעת החתימה יתקן מיד ויאמר "המלך המשפט". כן אינו חוזר אם שכח לומר אחת משאר ההוספות.

לאחר חזרת הש"ץ בשחרית ובמנחה אומרים "אבינו מלכנו", כשישנם מנהגים שונים מתי יש לאמרו ביחס לאמירת התחנון ונפילת אפיים, וכל אחד יעשה כמנהג מקומו. בימים אלו מרבים באמירת סליחות ועוסקים איש איש בתיקון נפשו ומעשיו.

המעוניין לשלוח אל הרב אידלס שאלות הלכתיות (בלבד) מוזמן לשלוח דרך אתר:
עמותת איש צדיק היה,
מדף: שו"ת עם הרב חיים אידלס
תשובות יישלחו לשואלים ויפורסמו באתר ובעלון.

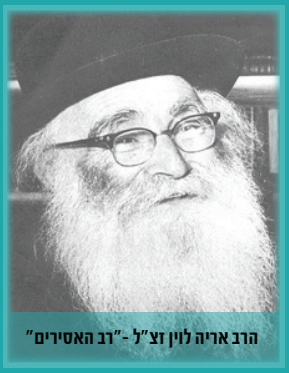
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

שו"ת
עם הרב חיים אידלס

שאלה | איזה שליח ציבור עדיף בימים נוראים: אדם נשוי צעיר או רווק מעל גיל שלושים עם קול נעים?

תשובה | עדיף הנשוי, כפי שפסק מרן השבה"ל (ח"ה סי' ס"ו). משום שעניין הגיל הוא סמך בעלמא מעבודת הלווים, אך מעלתו וחשיבותו הרבה של הנשוי הוא דבר פשוט בהלכה.

שאלה | שלום הרב,

א. מה המקור לצום ערב ראש השנה, ומדוע "העולם" לא נוהגים בו? והאם אדם שאביו נהג בצום זה מחויב בו?

ב. עד מתי יש לצום והאם ניתן לקום קודם עלות השחר לאכול

תשובה | מנהג זה הוא מנהג אשכנז שמופיע בטור (סי' תקפ"א) אשר מסתמך על מדרש תנחומא, ומרן השו"ע פסק שכך הוא המנהג. עוד הביא המג"א מביא בשם גדול רבני אשכנז המהרי"ל, שהוא אבן יסוד למנהגי אשכנז איש מפי איש, שאפילו נערים ונערות מגיל בר-מצוה ובת-מצוה צמים צום זה כמו המבוגרים. אמנם צום זה אינו תענית ציבור, ולכן פסק מרן הרמ"א שלא קוראים בצום זה את קריאת "ויחל" ואין צריך לקבל את התענית ביום שקודם התענית בשעת המנחה. מכאן שמדובר בצום קדום שהחובה לנהוג בו אינה מכח המנהג שנהג האב אלא כי כך נפסק להלכה להדיא. לכן איני יודע למה הכוונה באמרך "העולם", שהרי יש דין וכך נוהגים ומי שלא יודע צריך ללמוד וליישם.

מרן (סי' תקפ"א) פסק שבצום של ערב ראש השנה אין צורך לא בהשלמה ולא בקבלה. ביאר המט"א את דבריו שאסור לצום עד צאת הכוכבים, כי הרי אסור להיכנס לראש השנה מעונה, ולכן מסיימים את הצום בפלג המנחה-קטנה לאחר שיתפלל מנחה. וכך פסק למעשה גם מרן המ"ב (סי' תקס"ב). אולם היו שחלקו על מרן המ"ב ופסקו שאפשר לאכול מיד לאחר שיתפלל מנחה גדולה, ולדעתם יאמר במנחה זו "עננו", וכך היא דעת המחצה"ש (סי' תקס"ב). וכן הורה גם המט"א לכל מי שחלוש בטבע מזגו. אולם כמדומני מנהג העולם כדברי היעב"ץ (שאילת יעב"ץ ח"ב סי' קמ"ז), שמיד אחרי חצות אפשר לאכול.

המשך בעמוד הבא

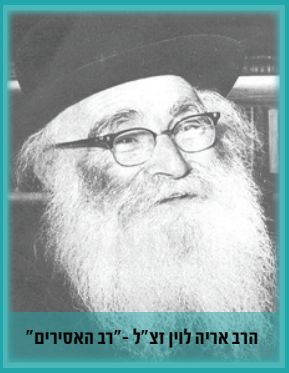
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

שו"ת

עם הרב חיים אידלס

המשך תשובה |

יש להעיר שאין לקבל תענית במנחה שקודם הצום, משום שע"י זה יהיה מחויב לצום עד צאת הכוכבים, הוי אומר ממש עד יום טוב של ראש השנה. במקרה שקיבל על עצמו תענית במנחה ולאחר מכן אינו מעוניין להשלימה יצטרך לעשות התרת נדרים, אלא אם כן מלכתחילה בשעת קבלת התענית קיבל על עצמו לצום רק עד חצות היום או שעת המנחה. אמנם כיום שהציבור חלוש וטרוד מאוד בערב יום-טוב אפשר להקל לפטור את התענית ע"י השתתפות בסיום מסכת, כמו שכתב בעל האלף-המגן, וכך היה נוהג הסטייפלר זצ"ל למעשה.

לגבי האכילה קודם עלות השחר כתב מרן הרמ"א שיש חובה לקום לאכול קודם עלות השחר, כיוון שמנהג הגויים להתענות בערב החגא שלהם. אמנם הפוסקים כתבו שעפ"י הקבלה אסור לאכול קודם עלות השחר, אבל בוודאי מותר לשתות תה או קפה (באה"ט). כתב על כך מרן המ"ב שאם אדם אינו חלוש ראוי שיקפיד שלא לאכול בכלל, כמו שמהרח"ו בעצמו היה אוכל ושותה רק כשהיה חלוש, כיוון שכל האיסור הוא באכילה שיש בה מילוי הגוף ותענוג ולא בהפגת חולשה. לכן בערבי תעניות מותר לכתחילה לאכול קודם עלות השחר לשם חיזוק הגוף לקראת התענית, שכן הצום מתחיל בעלות השחר ולא לפני כן. אך שצריך לדעת היטב שההיתר לקום לאכול קודם עלות השחר הוא רק באופן שאדם עשה על כך תנאי מפורש קודם שהלך לישון. אבל אם אדם לא התנה יהיה מותר לו רק לשתות ולא לאכול או לטעום כלל, וזה דבר שצריך לעורר עליו.